

TEOLOŠKO-PASTORALNA PROMIŠLJANJA U UVODNICIMA BOGOSLOVSKE SMOTRE

Ružica RAZUM

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vlaška 38, p.p. 432, 10 001 Zagreb
ruzica.razum@zg.t-com.hr

Sažetak

U radu se analiziraju uvodnici *Bogoslovske smotre* tijekom proteklih sto godina. Članak je podijeljen u tri dijela. U prvome dijelu donose se osnovni podaci o sveukupnom broju uvodnika, ritmu njihova objavljivanja te temeljnim programskim ciljevima i samome identitetu *Bogoslovske smotre*. U drugome dijelu nastavlja se razmatrati sadržaje uvodnika. U radu se, zbog opsežnosti broja uvodnika, izdvajaju samo neke teme koje se nameću zbog svoje opetovane prisutnosti ili su osobito aktualne za sadašnji trenutak. Posebno se izdvajaju sljedeće teme: teološko obrazovanje svećenika, obrazovanje na Katoličkome bogoslovnom fakultetu, Drugi vatikanski koncil, papinski dokumenti te suvremeno društvo i kultura. U trećemu dijelu promišljanje o uvodnicima usredotočuje se na neke zadatke pred kojima se nalazi *Bogoslovska smotra* a odnose se na pitanje naslovnika, identitet časopisa i posebnosti *Bogoslovske smotre* kao teološkoga časopisa.

Ključne riječi: uvodnici, *Bogoslovska smotra*, teološko obrazovanje, teologija, obrazovanje.

1. Uvodnici kao odraz vremena

Pojedini se časopis svojoj publici najčešće predstavlja i definira preko svojih uvodnika. Uvodnici su od iznimne važnosti da bismo razumjeli politiku, identitet i zadaće pojedinoga časopisa. Oni u osnovi predstavljaju poruku Uredništva čitateljstvu časopisa. Uz tu ulogu mogu imati još i funkciju jezgrovitih

kritičkih pregleda neke aktualne pastoralne i znanstvene teme ili najnovijih dostignuća pojedinoga područja, funkciju predstavljanja ili komentara nekih ili svih tekstova časopisa u kojem Uredništvo iznosi svoje stajalište.

1.1. *Faza zrelosti Bogoslovske smotre*

Nakon sto godina *Bogoslovska smotra* je stigla u fazu odraslosti i zrelosti. Odraslost i zrelost nije, međutim, neka konačna točka, neko konačno, trajno i nepromjenjivo stanje. Odraslost i zrelost, kako u ljudskome životu tako i u životu jednoga časopisa trajan je i otvoren proces koji traži daljnji rast i usavršavanje. Svakim novim brojem valja iznova započinjati. Taj dinamički proces pokazuje identitet i poslanje časopisa. Riječ je o tome da *Bogoslovska smotra* bude svjesna svoje posebnosti u odnosu na druge časopise te da je sposobna integritirati svoje postojeće stanje (subjektivni identitet) s onim kakva bi željela biti (optativni identitet) i onim kakvom je drugi smatraju (atributivni identitet). Takvo traženje i ostvarivanje identiteta i poslanja događa se između slobode i uvjetovanosti, između unutrašnjih i vanjskih utjecaja, između mogućega i željenoga, između tradicije i budućnosti; to ostvarivanje identiteta i poslanja događa se usred crkvenih, društveno-političkih, kulturnih i akademskih mogućnosti, problema i poteškoća. Zadaća je primjerena odrasloj dobi: od objekta podložnoga raznovrsnim uvjetovanostima i problemima, koji se samo pasivno podvrgava različitim utjecajima, postati aktivan subjekt u sukreiranju znanstvenih, crkveno-pastoralnih i društveno-kulturnih promišljanja i događanja.

1.2. *Periodizacija uvodnika*

S obzirom na objavljivanje uvodnika, proteklih sto godina mogli bismo podijeliti u nekoliko većih razdoblja. Svako je razdoblje obilježeno nekim posebnostima koje su odraz širih društveno-političkih i crkvenih zbivanja i događanja. Uvodnici postoje u oko 70 od ukupno 258 brojeva/dvobroja *Bogoslovske smotre* (oko 25%).

U prvom razdoblju, tj. između 1910. i 1919. godine, uvodnike možemo čitati u svega četiri broja *Bogoslovske smotre*.¹ U njima se uglavnom predstavljaju razlozi za pokretanje *Bogoslovske smotre*, temeljni sadržaj i ciljevi časopisa.

¹ UREDNIŠTVO, Predgovor, u: *Bogoslovska smotra*, 1 (1910.) 1, 1-3; UREDNIŠTVO, Kratko priopćenje, u: *Bogoslovska smotra*, 3 (1912.) 1, 1-2; UREDNIŠTVO, Pretplatnicima i čitaocima »Bogoslovske smotre« u: *Bogoslovska smotra*, 6 (1915.) 2, 99-100; Josip PAZMAN, Poruka uredništva, u: *Bogoslovska smotra*, 10 (1919.) 2, 87.

Uredništvo potiče teologe na suradnju, a pretplatnike da plate pretplatu. U razdoblju između 1923. i 1944. uvodnika nema, osim u prvome broju toga razdoblja.² U njemu se detaljnije razrađuju i objašnjavaju programski ciljevi *Bogoslovske smotre*. U tim pretkoncilskim uvodnicima nose riječi: istina, jaki dokazi katoličkih istina, nepogrešivo crkveno učiteljstvo³, »neoboriva istinitost i veličina kršćanstva«⁴. S jedne se strane ističe istina kršćanstva, dok se s druge strane naglašavaju zablude, nemoral, bezboštvo, izvraćanje kršćanstva, otpad od kršćanstva. Smatra, stoga, Fran Barac, kako »'Bogoslovska Smotra' hoće i nastoji da bude pravi znanstveni arsenal za idejnu borbu u hrvatskom našem društvu«⁵.

U koncilskome i ranome postkoncilskom razdoblju, tj. između 1963. i 1969. godine, živost u Crkvi odražava se i na uvodnike *Bogoslovske smotre*. U to vrijeme oni izlaze redovito. Odišu optimizmom i odraz su duhovne renesanse što ju je doživljavala Katolička crkva. Prevladavaju riječi kao što su: jedinstvo, radost, istina, ljubav, dijalog.⁶ Riječ je o poprilično angažiranim tekstovima koji nastoje zahvatiti čovjekov razum, srce i ruke. Međutim, već krajem šezdesetih godina tonovi postaju kritičniji. Autokritičnom intonacijom govori se o problemu pocijepanosti u samoj Crkvi, odnosno o različitim nesuglasicama, defektima, stančarstvu i egoizmu koji ozbiljno nagrizaju unutarnje jedinstvo.⁷ Pozivajući se na riječi pape Pavla VI. ističe se zabrinutost zbog mnogih pojava »neispravnog gledišta na smjernice II. vatikanskog koncila« onih »koji bi htjeli prošlost rušiti i onih koji ne bi htjeli ništa mijenjati«⁸. U uvodnicima se iščitava zabrinutost zbog krivih interpretacija Drugoga vatikanskog koncila kao što su samovoljna promjena, konformistička teologija i sl.⁹ U svijetu u kojemu je zavladała »strastvena manija za promjenama«, »utrka za novostima, čežnja za originalnošću po svaku cijenu«, opetovano se ističe opasnost nejedinstva i rušenja crkvenoga jedinstva koja se primjećuje kod nekih teologa koji si »arogantno prisvajaju slobodu da

² UREDNIŠTVO, Predgovor, u: *Bogoslovska smotra*, 11 (1923.) 1, 1-2.

³ UREDNIŠTVO, Kratko priopćenje, u: *Bogoslovska smotra*, 3 (1912.) 1, 1-2.

⁴ UREDNIŠTVO, Predgovor, u: *Bogoslovska smotra*, 11 (1923.) 1, 3.

⁵ Fran BARAC, U dvadeset i peto godišće, u: *Bogoslovska smotra*, 25 (1937.) 1, 12.

⁶ UREDNIŠTVO, Vjera i čovjek današnjice, u: *Bogoslovska smotra*, 34 (1964.) 2, 169-174; Bonaventura DUDA, Dijalog Crkve i svijeta. Uz encikliku pape Pavla VI. »Ecclesiam suam – Crkvu svoju«, u: *Bogoslovska smotra*, 35 (1965.) 1, 1-5; UREDNIŠTVO, Istina i ljubav, u: *Bogoslovska smotra*, 35 (1965.) 2, 153-158.

⁷ Jordan KUNIČIĆ, Uvodna riječ: Imperativ unutarnjeg jedinstva, u: *Bogoslovska smotra*, 37 (1967.) 1-2, 3-10.

⁸ Vjernost Koncilu, u: *Bogoslovska smotra*, 37 (1967.) 3-4, 317.

⁹ Teološka ravnoteža. Iz govora Pavla VI. od 25. 4. 1968, u: *Bogoslovska smotra*, 38 (1968.) 2, 137-138.

mogu iznositi svoja mišljenja, i tim mišljenjima pridijevaju autoritet koji oni, više-manje prikriveno, osporavaju onomu koji, na temelju božanskog prava posjeduje vrlo budnu i tešku karizmu«¹⁰.

Šesdesete su godine i godine pokretanja Teološko-pastoralnoga tjedna (TPT). Od 1966. godine *Bogoslovska smotra* počela je objavljivati predavanja s tih Tjedana. U razdoblju između 1970. i 1989. godine uvodnici se pojavljuju uglavnom u onim brojevima koji objavljuju ta predavanja. U tom razdoblju možemo ipak izdvojiti dvije važne i zanimljive iznimke: uvodnik *Apel čitateljima »Bogoslovske smotre«* Tomislava J. Šagi-Bunića¹¹, *Sedamdeset godina i pedeset godišta Bogoslovske smotre*, Adalberta Rebića¹². Riječ je o dvama sadržajno veoma bogatim tekstovima koja se osvrću na povijest *Bogoslovske smotre*, ali i definiraju neke perspektive za daljnji razvoj časopisa.

Sa sličnom uvodničkom praksom nastavlja se i u razdoblju između 1990. i 2010. godine. I u tom vremenu glavni uvodnici su uvodi u Teološko-pastoralni tjedan ili je ponekad riječ o uvodnicima koji predstavljaju rezultate istraživačkih projekata koji su objavljeni u *Bogoslovskoj smotri*. Značajnije promjene događaju se tek 2008. godine kada se uvodnici počinju redovito objavljivati.

Zaključno se može reći da u *Bogoslovskoj smotri* postoje različiti tipovi uvodnika, a razlikuju se po stilu, opsegu, namjeri. U nekima, osobito u prvim desetljećima izlaza časopisa, nastoji se ocrtati njegov identitet pa se govori o ciljevima i sadržajima časopisa. Toj se temi vraćaju prilikom svake veće obljetnice. Kod svake promjene urednika, u uvodnicima se redovito izriče zahvalnost prethodnim urednicima. U nekim se uvodnicima, osobito novijima, kratko predstavljaju svi tekstovi određenoga broja ili se donose jezgroviti kritički pregledi neke aktualne pastoralne i znanstvene teme, kao što su primjerice: sv. Pavao, teologija i evolucija, Crkva nakon pada Berlinskoga zida i sl.¹³ U brojevima u kojima se donose radovi s TPT-a uvodnici su uvodi u sam Tjedan.

¹⁰ UREDNIŠTVO, Ispovijed vjere, u: *Bogoslovska smotra*, 38 (1968.) 3-4, 293-301.

¹¹ Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, *Apel čitateljima »Bogoslovske smotre«*, u: *Bogoslovska smotra*, 47 (1977.) 4, 356-379.

¹² Adalbert REBIĆ, *Sedamdeset godina i pedeset godišta Bogoslovske smotre*, u: *Bogoslovska smotra*, 50 (1980.) 1, 2-9.

¹³ Usp. Mario CIFRAK, *Pavao danas*, u: *Bogoslovska smotra*, 78 (2008.) 3, 501-504; Željko TANJIC, *Duh prebiva u Crkvi. Izvješće o XII. redovitoj Biskupskoj sinodi »Riječ Božja u životu i poslanju Crkve«*, u: *Bogoslovska smotra*, 78 (2008.) 3, 713-717; Tonči MATULIĆ, *Teologija, evolucija i Darwin*, u: *Bogoslovska smotra*, 79 (2009.) 2, 203-206; Ružica RAZUM, *Crkva i teologija nakon pada »zidova«*, u: *Bogoslovska smotra*, 79 (2009.) 4, 679-683.

1.3. Uvodnici: identitet i poslanje Bogoslovske smotre

Iz uvodnika saznajemo o profilu samoga časopisa. Upoznajemo se i s nekim problemima s kojima se suočavalo uredništvo *Bogoslovske smotre* u različitim razdobljima njezina izlaženja.

1.3.1. Fizionomija časopisa

Fizionomiju časopisa moguće je ocrtati upravo iz uvodnika. U tome su posebno dragocjeni prvi uvodnici u kojima se jasno naznačuje ideja njezinih osnivača s obzirom na profil časopisa.

Stručno-znanstveni karakter časopisa istaknut je od početka njegova izlaženja. Oko toga karaktera nije bilo spora. Problematika o kojoj se više raspravljalo odnosila se na pitanja kako biti što »aktualniji i svrsishodniji«¹⁴. U prvom broju *Bogoslovske smotre* ističe se dugogodišnje nastojanje profesorskoga zbora bogoslovsčkoga fakulteta da izda pod svojim imenom bogoslovski stručnovi list. Nakon više pokušaja *Bogoslovska smotra* počinje izlaziti kao *Prilog Katoličkoga lista*. Precizira se da će imati sljedeće dijelove: 1) oveće radove po strukama – iz dogmatike, biblijskih znanosti, povjesnice crkvene, morala, jusa, pastorala i ostalih bogoslovnih praktičnih disciplina; 2) bogoslovsku kroniku; 3) recenzije djela i nekih radova u Smotrama; 4) pregled smotri slavenskih i neslavenskih te 5) bibliografiju.¹⁵

Tada još nisu bili navedeni programski ciljevi novoga časopisa. Taj nedostatak u samodefiniranju profila nadiđen je nešto kasnije. Naime, Uredništvo je u *Predgovoru* trećega godišta definiralo temeljne ciljeve i obrise *Bogoslovske smotre*. Godine 1912. kada *Bogoslovsku smotru* preuzima uređivati profesorski zbor bogoslovnoga fakulteta, jasnije se definiraju ciljevi i prioriteta časopisa: »'Bogoslovska smotra' pregnut će svim silama, da svoju doprinese k razvoju bogoslovske knjige uopće i napose u Hrvatskoj, da svojim radnjama usavrši umnu izobrazbu našega klera i naših svjetovnjaka, da osvjetljivanjem religioznih pitanja utire staze duševnom miru pojedinaca i jakim dokazima katoličkih istina da naše društvo utvrdi u vjeri otaca. (...) Pravac je našem bogoslovskom časopisu znanstven i praktično informativan. Cilj mu je istina. Provođići: velikani katoličke bogoslovske znanosti u prošlosti i sadašnjosti. Pomagala: pored stručnih izvora sve sigurne tekovine znanosti prirodnih, historijskih, filozofskih i. t. d. Vrhovni autoritet: nepogrješivo crkveno učiteljstvo. Predmet:

¹⁴ Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, *Apel čitateljima »Bogoslovske smotre«*, 368.

¹⁵ Usp. UREDNIŠTVO, *Predgovor*, u: *Bogoslovska smotra*, 1 (1910.) 1, 2.

sve bogoslovske struke. Napose ističemo, da smo u prvom redu radi donositi stvarne stručne članke, što zasijecaju u bogoslovsku literaturu istočnjaka, ne bi li i mi prinijeli koji kamečak k sjedinjenju ili barem k oslabljavanju protivština, koje nas na žalost još i danas dijele od kršćanske naše i slavenske braće. Jednako smo vazda spremni naći prostora za domaću našu crkvenu povijest.«¹⁶

Vidljivo je da je *Bogoslovska smotra* od početka željela biti znanstven i praktično-informativan časopis. Željela je obuhvatiti sve bogoslovske struke i pisanje temeljiti na tekovinama prirodnih, povijesnih, filozofijskih i drugih znanosti. Osobito je zanimljivo ekumensko usmjerenje izraženo u tome broju. S tim je identitetom *Bogoslovska smotra* ušla u Prvi svjetski rat i izlazila sve do 1919. godine unatoč svim neprilikama i teškoćama koje je rat nametnuo (pošta, novac itd.). Nakon četiri godine prekida *Bogoslovska smotra* počinje ponovno izlaziti 1923. godine i to zahvaljujući ponajprije novoosnovanom teološkom društvu nazvanom Hrvatska bogoslovska akademija (HBA)¹⁷, koje je među svoje ciljeve uvrstilo izdavanje *Bogoslovske smotre*. Već ranije zacrtani pravac ostao je isti. U *Predgovoru* toga prvoga broja Uredništvo iznosi sljedeće: »O potrebi naše Smotre ne treba ni govoriti, pogotovu danas, kad se u svim granama profanih znanosti zapaža tolika intenzivnost i razvitak. Uzme li se pak u obzir, da profane znanosti stavljaju u okvir svojih težnja često transcendentna pitanja u kojima iznose i takove tvrdnje, koje zadiru u bit i smisao svega onoga, što se razumijeva pod pojmom kršćanstva, to se još više osjeća, kako je u tom Babelu ideja i aksijoma potrebna jedna bogoslovska stručna revija, koja će na znanstvenoj bazi utvrđivati s jedne strane neoborivu istinitost i veličinu kršćanstva, a s druge strane prikazivati, kako sve niti naučnoga i duševnoga rada logično vode k apsolutnom biću. (...) U tom okviru nastojat će Bogoslovska Smotra da pred vanjskim svijetom bude svjetlo ogledalo našeg naučnog rada uopće, a napose da bude izvorom, gdje će trudbenici stranog naučnog svijeta, naći u svome istraživanju sigurna vrela u onim teološkim i crkvenim pitanjima, koja su u vezi s historijom i crkvenim životom slavenskih naroda na balkanskom poluotoku.«¹⁸

Dalekosežna je bila zamisao o ulozi *Bogoslovske smotre* koju Uredništvo definira 1923. godine kada najavljuje da će *Bogoslovska smotra* nastojati »da

¹⁶ UREDNIŠTVO, *Predgovor*, u: *Bogoslovska smotra*, 3 (1912.) 1, 1-2.

¹⁷ Godine 1922. osniva se Hrvatska bogoslovska akademija u Zagrebu. Osnivač i predsjednik bio joj je don Frane Bulić. »Rasijani bogoslovski radnici po hrvatskim zemljama okupljaju se u jedan čvrsti krug, da budu jači u obrani visokih kršćanskih istina katoličke Crkve i života svoga naroda«, Hrvatska bogoslovska akademija – svom pokojnom predsjedniku, u: *Bogoslovska smotra*, 22 (1935.) 4, 370.

¹⁸ UREDNIŠTVO, *Predgovor*, u: *Bogoslovska smotra*, 11 (1923.) 1, 1-2.

pred vanjskim svijetom bude svjetlo ogledalo našeg naučnog rada uopće (...) Zato primamo članke i prikaze u klasičnim i u velikim evropskim jezicima, zato saopćujemo resumeje i rezultate naših radova u idiomima pristupačnim naučnome svijetu.«¹⁹ Iz ovoga programskog usmjerenja vidljivo je da je *Bogoslovska smotra* »imala nakanu biti instrument teološkog komuniciranja na domaćoj teološkoj razini i ujedno neki most između teološke misli među Hrvatima i teološke misli u Europi«²⁰. Te riječi još jednom potvrđuju nakanu izraženu od samih početaka da *Bogoslovska smotra* bude i ostane strogo znanstvena.

Prilikom dvostruke obljetnice sedamdeset godina i pedeset godišta *Bogoslovske smotre*, glavni urednik Adalbert Rebić, pozivajući se na tada aktualni Statut Fakulteta, ističe važnu ulogu *Bogoslovske smotre* u odnosu na Fakultet: »Bogoslovska smotra Fakultetu poglavito služi u tome da on može s uspjehom 'promicati teološki napredak primjenjujući sva sredstva koja su potrebna i korisna za znanstveno-istraživački rad u tim disciplinama i za priopćenje postignutih rezultata drugima' (Statut Fakulteta, čl. 3a).«²¹ *Bogoslovska smotra* ostaje, ono što je izrečeno u prvome broju, časopis koji objavljuje teološko-filozofske rasprave iz različitih teoloških grana. Radove objavljuju ponajprije profesori bogoslovnih učilišta. Iako je *Bogoslovska smotra* časopis Fakulteta u Zagrebu, »ona se ni časa nije zatvorila u instituciju, nego je ostala vjerna već od samog prvog broja g. 1963. svojoj početnoj tradiciji da okuplja kao suradnike teologe s čitavoga hrvatskog jezika. (...) Želimo da svi pregaoci na području svetih znanosti smatraju *Bogoslovsku smotru* svojim časopisom, čije su stranice otvorene svakom ozbiljnom radu i nastojanju oko produbljivanja i spasenjskog primjenjivanja Božje Riječi kod nas.«²² Ta se otvorenost očituje prema klericima i laicima. Tijekom povijesti bilo je, međutim, i drukčijih razmišljanja s obzirom na angažman laika. Zanimljivo je promišljanje urednika Andrije Živkovića o ulozi katoličkih laika u kršćanskom radu na kulturnom polju. Ističe tako Andrija Živković kako su napozvaniji »radnici na tom polju i čuvari kršćanskih tradicija, bili kod nas, a i u ostalom svijetu, katolički svećenici. Bez njih ne ide ni danas, a ne će ići ni u buduće. Laici im uvijek mogu biti samo pomagači. Zastranjenje s ove linije, što se kod nas u posljednja desetljeća pokazuje, nije dobar znak.«²³ Takav stav o ulozi katoličkih laika, nakon Drugoga vatikanskog koncila, sigurno zahtijeva ozbiljno promišljanje i ispravak.

¹⁹ *Isto*, 2.

²⁰ Adalbert REBIĆ, Sedamdeset godina i pedeset godišta *Bogoslovske smotre*, 4.

²¹ *Isto*, 8.

²² Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, Apel čitateljima »*Bogoslovske smotre*«, 369.

²³ Andrija ŽIVKOVIĆ, »*Bogoslovska smotra*« kroz trideset godina, u: *Bogoslovska smotra*, 31 (1943.) 2, 145.

Stanovito odstupanje od strogoga znanstvenog karaktera bilo je nužno zbog potreba permanentnoga obrazovanja svećenika. U tom zadatku važnu ulogu igraju teološki fakulteti, a i općenito profesori teoloških disciplina. Stoga i *Bogoslovska smotra* treba poslužiti toj svrsi. »A to onda znači da neizbježno mora donositi također članke koji su više solidna informacija, negoli čisto istraživački znanstveni rad.«²⁴ Od početka se provlače zahtjevi da se u *Bogoslovskoj smotri* objavljuju radovi koji će posebnu pažnju posvetiti teološko-pastoralnim problemima te tako pružati pomoć pastoralnom kleru. Tom je zahtjevu *Bogoslovska smotra* odgovorila na poseban način objavljujući svake godine radove s Teološko-pastoralnoga tjedna za svećenike. »Ti su zbornici postali prava riznica suvremene teološko-pastoralne informacije, oni bez sumnje mogu poslužiti kao instrumenti permanentne formacije klera, a njihovu pastoralnu vrijednost u mnogostrukom smislu teško bi tko mogao poricati.«²⁵

Na tim dvama ciljevima/odrednicama *Bogoslovska smotra* nadahnjuje se do danas.

1.3.2. Uvodnici: pretplata i suradnja

Bogoslovska smotra je tijekom svoga višedesetljetnoga postojanja susrela mnoge probleme i izazove. Često se spominje problem financija te pitanje suradnje. Poziv na suradnju te apeli čitateljima da se pretplate te da pretplatnici uplate pretplatu ističe se u mnogim uvodnicima.²⁶ Fran Barac na skupštini teološkog društva HBA žalosna je srca morao ustanoviti: »Gospodo, neka mi se ne zamjeri, što se žalim na mnoge članove našega klera, koji bi lako mogli pripomoći financijski radu HBA – a ipak mnogi ne čine toga, kao da se HBA njih ne tiče!... Kler je naš u prošlosti toliko činio i žrtvovao za kulturu svoga naroda, za razvoj svoje hrvatske i crkvene knjige. Zar ćemo mi skrstiti ruke nad tim radom i uživati samo plodove?«²⁷ U Uvodniku 25. godišta Fran Barac ističe s

²⁴ Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, Apel čitateljima »Bogoslovske smotre«, 369.

²⁵ *Isto*.

²⁶ UREDNIŠTVO, Predgovor, u: *Bogoslovska smotra*, 1 (1910.) 1, 3; UREDNIŠTVO, Kratko pripćenje, u: *Bogoslovska smotra*, 3 (1912.) 1, 2; UREDNIŠTVO, Pretplatnicima i čitaocima »Bogoslovske smotre«, u: *Bogoslovska smotra*, 6 (1915.) 2, 99-100; Josip PAZMAN, Poruka uredništva, u: *Bogoslovska smotra*, 10 (1919.) 2, 87; Adalbert REBIĆ, Uvodna riječ, u: *Bogoslovska smotra*, 41 (1971.) 4, 353; Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, Apel čitateljima Bogoslovske smotre, 376; Adalbert REBIĆ, Sedamdeset godina i pedeset godišta Bogoslovske smotre, 8; Tomislav Zdenko TENŠEK, Urednikova riječ, u: *Bogoslovska smotra*, 71 (2001.) 4, 483; Željko TANJIĆ, Bogoslovska smotra – izazovi i perspektive, u: *Bogoslovska smotra*, 78 (2008.) 1, 3.

²⁷ Usp. Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, Apel čitateljima »Bogoslovske smotre«, 359.

jedne strane radost zbog dobre i plodnosne suradnje koja rezultira lijepim radovima teologa i filozofa iz svih hrvatskih krajeva, dok s druge strane konstatira »da je ekonomska podloga 'Bogoslovske Smotre' kao takove vazda prava Ahilova peta. Ona nikako ne može da postojano stoji na vlastitim nogama, da izdržava samu sebe, kamo li da i honorira svoje radnike«²⁸.

Nekoliko desetljeća kasnije Adalbert Rebić ističe kako *Bogoslovska smotra* ovisi, ne samo o piscima članaka, »nego i o kleru i svim katoličkim i uopće kršćanskim intelektualcima koji *Bogoslovsku smotru* vole, cijene, čitaju i nadalje kupuju odnosno plaćaju, jer samo tako omogućuju da *Bogoslovska smotra* među nama živi i dalje, da i ubuduće bude sredstvo komuniciranja i zbližavanja teologa i pastoralnog klera i svih ostalih kršćanskih intelektualaca«²⁹. Poziva, nadalje, »sve teologe hrvatskog jezičnog područja da budu više povezani s *Bogoslovskom smotrom*, da se njome, kao sredstvom priopćivanja svojih teoloških saznanja drugima u našoj sredini, više služe. *Bogoslovska smotra* mora biti briga sviju nas zajedno. Ona je – htjeli ili ne htjeli – odraz naše hrvatske teološke situacije. Kad je već u svojim počecima bila tako bogata raznolikim teološkim radovima, kako da to ne bude danas, nakon 70 godina, danas, nakon II. vatikanskog sabora, nakon 'aggiornamenta' Crkve (...), danas, kad je svugdje u svijetu teologija doživjela zavidan znanstveni razvoj i opće priznanje kao znanost i to znanost koja vodi čovjeka k Bogu.«³⁰

2. Neke izabrane teme/naglasci prisutni u uvodnicima

Bogoslovske smotre

Osim o identitetu samoga časopisa i o nekim problemima s kojima se uredništvo u različitim razdobljima suočavalo, u uvodnicima možemo iščitavati duh vremena u kojemu su nastali. Iščitavamo unutrašnje probleme, poteškoće, kao i poteškoće i probleme koji dolaze iz širega crkvenoga i društvenoga okruženja; iščitavamo teme koje jesu ili nisu zaokupljale pozornost teologa određenoga razdoblja i sl. Premda nema mnogo uvodnika, ipak je nemoguće predstaviti sve važnije teme prisutne u njima. Izdvojiti ćemo stoga samo one koje se nameću zbog svoje opetovane prisutnosti, zbog njihove važnosti za sam časopis, ili su osobit izazov za sadašnji trenutak.

Prepoznati znakove vremena, i njima dati dužnu pozornost zahtjev je to pred kojim se nalazi svaki teološki časopis. Znakovi vremena jedna su od

²⁸ Franc BARAC, U dvadeset i peto godišće, 6-7.

²⁹ Adalbert REBIĆ, Sedamdeset godina i pedeset godišta Bogoslovske smotre, 8.

³⁰ *Isto*, 8.

najvažnijih koncilskih sintagmi. U koncilskoj konstituciji *Gaudium et spes* ističe se da je dužnost Crkve »da u svako vrijeme ispituje znakove vremena i tumači ih u svjetlu Evanđelja«, kako svakom naraštaju može, na njemu razumljiv način »odgovoriti na vječna ljudska pitanja o smislu sadašnjeg i budućeg života«. Važno je stoga »spoznati i razumjeti svijet u kojem živimo, njegova očekivanja, težnje i često dramatičan značaj«³¹. Koliko uređivačka politika *Bogoslovske smotre*, osobito na razini uvodnika, uzima u obzir dominantne izazove s kojima se susreću teologija i Crkva danas, i na koji način odgovara na njih?

2.1. Teološko obrazovanje svećenika

U današnjemu je društvu tema formacije osobito važna i aktualna. Smatra se odlučujućim elementom i predstavlja se kao veoma složena, različita i heterogena aktivnost. Gotovo se na svim područjima života uočava jasna potreba za formacijom i za cjeloživotnim obrazovanjem. O važnosti inicijalne i permanentne formacije govori se osobito kada se promišlja o kompetencijama nastavnika.³² Velika se pozornost daje cjeloživotnome učenju. Radi se uistinu o prevažnome konceptu, čija je vrijednost neupitna, no koji zahtijeva kritičko iščitavanje kako bi se izbjegla opasnost zabluda i iluzija³³ te stvaranje novih mitova.³⁴ Ideja permanentnoga obrazovanja u posljednjim godinama postala je jedna od ključnih

³¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu* (7. XII. 1965.), br. 4, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008. (dalje: GS).

³² U središtu pozornosti obrazovne politike jest pitanje kako organizirati inicijalno obrazovanje učitelja koje će omogućiti poticanje učenika na visoka obrazovna postignuća. U okviru Europske unije pojavili su se neki ključni dokumenti koji se danas često navode kao polazišne točke za promišljanje te tematike. Riječ je osobito o sljedećim dokumentima: *Teaching and learning: towards the learning society* (Učenje i poučavanje: prema društvu koje uči, 1995.), *Life-long learning for all* (Cjeloživotno učenje za sve, OECD, 1998.), *Towards the Europe of knowledge* (Prema Europi znanja, European commission, 1997.), *The teacher today* (Učitelj danas, OECD, 1990.), *Teacher quality* (Kvaliteta učitelja, OECD, 1994.). Ti dokumenti prikazuju podatke, usmjerenja i strateške smjernice razvoja na području inicijalnoga obrazovanja učitelja. Tijekom devedesetih godina prošloga stoljeća više puta je istaknut koncept cjeloživotnog, učenja kao jedan od ključnih načina uspješnoga suočavanja s društvenim promjena. Ključni dokumenti koji o tome govore su: *Teaching and learning: towards learning society* (Učenje i poučavanje: prema društvu koje uči, 1995.), *Life long learning for all* (Cjeloživotno učenje za sve, OECD, 1998.); *Lisabonska deklaracija* (2000.), *EU Memorandum on lifelong learning* (Memorandum o cjeloživotnom učenju, 2000.), *Making a European area of lifelong learning a reality* (Stvaranje europskoga prostora visokog obrazovanja, 2001.), *Resolution of Council of Europe on lifelong learning* (Rezolucija Europskoga vijeća o cjeloživotnom učenju, 2002.).

³³ O opasnosti zabluda i iluzija vidi u: Edgar MORIN, *Odgoj za budućnost. Sedam temeljnih spoznaja u odgoju za budućnost*, Zagreb, 2002., 25-40

³⁴ Konrad Paul LIESSMANN, *Teorija neobrazovanosti. Zablude društva znanja*, Zagreb, 2009., 23-30.

tema obrazovne, ali i šire politike. Osobito je tijekom devedesetih godina prošloga stoljeća opetovano istaknut koncept cjeloživotnoga učenja kao jedan od ključnih načina uspješnoga suočavanja s društvenim promjena.

Crkva je, međutim, mnogo ranije nego suvremeno društvo započela i razvila programe permanentnoga obrazovanja prezbitera i laika.³⁵ O temi permanentnoga obrazovanja u *Bogoslovskoj smotri* počelo se govoriti od samih početaka izlaženja časopisa. *Bogoslovska smotra*, uostalom, među svojim osnovnim ciljevima ima i permanentno obrazovanje klera i laika. Važnost te teme često se ističe u uvodnicima časopisa od samih početaka njegova izlaženja pa do danas.

U drugom broju 6. godišta Uredništvo piše: »Nijedan hrvatski bogoslov, nijedan svećenik ne bi smio biti bez 'Bogoslovске Smotre'. Tko svoga znanja ne proširuje i novim gradivom ne osvježava, brzo će zaboraviti ono, što je nekoć u teologiji naučio. A što je danas svećenik bez stručnoga znanja, dok sav svijet čovjeka – i svećenika – sudi po tom, što zapravo znade.«³⁶ Fran Barac, u Predgovoru 25. godišta ističe važnost svećeničkoga napretka u filozofskim i teološkim znanostima: »Svećenik treba da je razvijene inteligencije i gorljivog srca. On treba da gleda na goleme poljane ljudskog umovanja sa željom da uživa u studiju, u metodičkom radu i da sebi izradi umijeće, kako će točno i razgovjetno drobiti svojim slušateljima, što je sam duboko proučio i shvatio (...) Svećenik mora da posegne i za težim naučnim filozofskim i bogoslovskim štivom. U izvorima i na izvorima bogoslovskim znanosti, u širem značenju riječi, mora da traži i da nađe istinske i duboke odgovore na suvremene probleme (...) Pored poznatih svjetskih autora i revija, komu je to moguće, mora da svećenik postojano prati i znanstveni rad naših trudbenika.«³⁷

Adalbert Rebić snažnim riječima naglašava važnost i nužnost trajnoga svećeničkoga usavršavanja: »Doista bi bilo opasno kad bi se suvremeni svećenik zadovoljio samo profanom laičkom i lakom literaturom i poslije svršena studija više ne bi pratio razvoj teološke znanosti ili uopće više ne bi čitao bogoslovske, odnosno teološke radove. U naše se vrijeme svi trudbenici cijelo-

³⁵ Drugi vatikanski koncil posebno je naglasio trajno obrazovanje prezbitera. Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Presbyterorum ordinis. Dekret o službi i životu prezbitera* (7. XII. 1965.), br. 19 i 23, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008.; DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Optatam totius. Dekret o odgoju i izobrazbi prezbitera* (28. X. 1965.), br. 22, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008. Potrebu permanentnoga obrazovanja prezbitera ističu i drugi crkveni dokumenti kao što su: *Ratio fundamentalis* i *Temeljne odredbe o svećeničkom odgoju i obrazovanju* (KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Temeljne odredbe o svećeničkom odgoju i obrazovanju*, u: *Dokumenti*, Zagreb, 1970.)

³⁶ UPRAVA I UREDNIŠTVO, Pretplatnicima i čitaocima »Bogoslovске Smotre«, u: *Bogoslovska smotra*, 6 (1915.) 2, 100.

³⁷ Fran BARAC, U dvadeset i peto godište, 11.

ga svog života osposobljuju, permanentno naobražavaju na posebnim seminarima i pomoću posebnih udžbenika i revija stječu nova saznanja. Zar da danas samo svećenik – nositelj i podupiratelj hrvatske kulture u prošlosti – više ne osjeća potrebu za stručnim usavršavanjem obogaćivanjem cijelog svog života?! Bilo bi to ne samo opasno nego za svećenika i pogibeljno! Ta o njegovu znanju, o njegovoj stručnoj spremi ovisi duhovna sudbina mnogih ljudi koji su mu povjereni.«³⁸

Važnost koja se daje permanentnome obrazovanju najbolje se vidi u pokretanju TPT-a te odluci da se radovi s toga skupa svake godine objave u jednom broju *Bogoslovske smotre*.

2.2. *Obrazovanje na Katoličkome bogoslovnom fakultetu*

Uz temu permanentnoga obrazovanja svećenika i laika usko je povezana i tema samog obrazovanja na Katoličkome bogoslovnom fakultetu. Budući da se u posljednjim godina puno raspravlja o reformi obrazovanja i na visokoškolskim ustanovama u okviru Bolonjskoga procesa, čini se posebno zanimljivim i aktualnim jedan uvodnik *Bogoslovske smotre* iz 1975. godine. U tom uvodniku dekan fakulteta Janko Šagi-Bunić ističe kako »reforma obrazovnog procesa našega Fakulteta mora voditi računa o reformi obrazovnog procesa u našem društvu, na ovom našem terenu«, te nastavlja kako se čini »da će daljnji razvojni proces nužno ići k tome da ta nova obrazovna djelatnost u smjeru permanentnog obrazovanja bude i za same Fakultete jednako važna s njihovom tradicionalnom obrazovnom djelatnošću davanja znanja mlađim generacijama«³⁹. Drugi važan zahtjev koji dekan ističe jest taj da »obrazovni proces mora biti daleko tješnje povezan s odgojnim procesom nego što je to bilo u tradicionalnoj školi« te nastavlja kako su to »žarišne točke one vizije u kojoj naš Fakultet mora promatrati svoju budućnost u našoj Crkvi i u našem narodu«⁴⁰. Zanimljivo je daljnje promišljanje: »Oblici nastave moraju biti takvi da sadašnje mlade generacije upute i pripreme za proces kasnijeg permanentnog obrazovanja, da mladi ljudi izađu s Fakulteta sa sviješću o potrebi permanentnog naobražavanja njih samih u daljnjem njihovom životu i radu. To znači da se 'težište nastavničke funkcije (popularno rečeno) prebacuje na ostvarenje devize 'učiti kako učiti i raditi' a ne na 'predavati znanja'«.«⁴¹

³⁸ Adalbert REBIĆ, Sedamdeset godina i pedeset godišta Bogoslovske smotre, 9.

³⁹ Janko ŠAGI-BUNIĆ, Govor Dekana, u: *Bogoslovska smotra*, 45 (1975.) 2-3, 490.

⁴⁰ *Isto*, 490.

⁴¹ *Isto*, 492.

Ne ulazeći u dublju analizu toga uvodnika, čini se dostatnim istaknuti i pozitivno vrjednovati samo postojanje svijesti o potrebi promjena obrazovnoga procesa. Osobito su zanimljivi naglasci s obzirom na zadatak Katoličkoga bogoslovnog fakulteta vezani za permanentno obrazovanje i za potrebu da, umjesto puka prenošenja znanja, studentima valja omogućiti stjecanje kompetencije »učiti kako učiti i raditi«⁴². »Učiti kako učiti« jedna od temeljnih kompetencija koja se zahtijeva u *Europskome kompetencijskome okviru* objavljenome 2006. godine⁴³. O toj se kompetenciji u *Bogoslovskoj smotri* ozbiljno promišlja već 1975. godine.

Dekanovo promišljanje aktualno je, međutim, i za današnje stanje na Katoličkome bogoslovnom fakultetu i potiče sve odgovorne na ozbiljnije promišljanje osobito o potrebi jasnijega definiranja studijskih programa u kojima su vidljive kompetencije (postignuća, ishodi) studenata kojima se »opisuju što student treba znati, razumjeti i moći napraviti nakon što je uspješno završio proces učenja«⁴⁴. U nedostatku jasnih odgovora realna je, naime, opasnost da u središtu teološkog studija bude obilje sadržaja kojemu nedostaje jasnoće glede kompetencija koje želi i treba promicati i vrjednovati te nedovoljna povezanost studija i konkretne prakse unutar koje će djelovati magistri teologije i religijske pedagogije i katehetike.⁴⁵

⁴² Učiti kako učiti – obuhvaća osposobljenost za proces učenja i ustrajanje u učenju, organiziranje vlastitog učenja, uključujući učinkovito upravljanje vremenom i informacijama kako pri samostalnom učenju tako i pri učenju u skupini.

⁴³ Europski kompetencijski okvir (Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on Key Competences for lifelong learning, 2006/962/EC).

⁴⁴ Blaženka DIVJAK, O ishodima učenja u viskom obrazovanju, u: Blaženka DIVJAK (ur.), *Ishodi učenja*, Varaždin, 2008., 4.

⁴⁵ Unatoč očitoj potrebi jasnijeg definiranja konkretnih kompetencija koja se predviđaju određenim studijskim programima, istodobno je potreban stanoviti kritički osvrt na promjenu obrazovne paradigme prema kojoj je već poodavno pokrenuto preusmjeravanja obrazovnih ciljeva na sposobnosti i kompetencije. Kompetencije su važne. Ne valja, ipak, pasti u zamku »ekonomizacije znanja« (str. 129) i kvantificiranja znanja. Riječ je o zamci koja se sastoji da se kvaliteta studija/nastave, o čemu se danas puno govori na sveučilištima, raspline u kvantitetu; u »čisto, golo i jednostavno kvantificiranje« (str. 72), ili u borbu za mjesto na nekoj ranglisti, iako nikomu nije jasno što konkretno znači to mjesto. Iza toliko isticanog sustava vrednovanja i kontrole kvalitete »postupno se nazire prestrukturiranje obrazovnog sektora koji se bez krzmanja više ne rukovodi spoznajom, znanstvenom znatiželjom i akademskom slobodom, nego fantazmama efikasnosti, iskoristivosti, kontrole, vrhunske učinkovitosti i prilagođivanja – sve samim oblicima neobrazovanosti« (str. 74).

Zbog nužne učinkovitosti i povezanosti znanja i prakse, bilo bi ipak opasno napustiti tradicionalnu ideju obrazovanja. A čini se da se kod mnogih obrazovnih reformatora osjeća stanoviti antagonizam prema takvoj ideji: »Pomisao da bi ljudi mogli pokazivati nesvrhovito, suvislo znanje, sadržajno usmjereno prema tradicijama velikih kultura, znanje koje ih osposobljava ne samo da oblikuju karakter, nego im podaruje i trenutak slobode nasuprot diktatima duha vremena, za njih je očigledno užasna« (str. 45). Usp. Konrad Paul LIESSMANN, *Teorija neobrazovanosti*.

Aktualnost spomenutoga uvodnika vidimo i u naglašavanju važnosti permanentnoga obrazovanje unutar Fakulteta. Uz obrazovanje klera i laika koji su studij završili na Katoličkome bogoslovnom fakultetu, pred Fakultet se otvaraju i nove mogućnosti permanentnoga obrazovanje. Permanentno obrazovanje u kojem Katolički bogoslovni fakultet može sudjelovati ne odnosi se naime samo na prezbitere i vjeroučitelje laike, nego i na druge struke. Tako, naprimjer, Fakultet može ponuditi program stručnoga usavršavanja svim zainteresiranim nastavniciima u osnovnim i srednjim školama, a ne samo vjeroučiteljima.⁴⁶ Važno je opetovano ponavljati da se djelovanje Katoličkoga bogoslovnog fakulteta, i općenito teologije, događa u ozračju hrabre, konstruktivne i dijaloške prisutnosti u suvremenome društvu, a ne u povlačenju i zatvaranju u uske krugove istomišljenika, u izolirana geta koja pružaju osjećaj sigurnosti i komotnosti, ali ne omogućuju ostvarivanje plodonosnoga dijaloga na koji poziva Drugi vatikanski koncil.

2.3. *Drugi vatikanski koncil i papinski dokumenti*

Drugi vatikanski koncil prisutan je u *Bogoslovskoj smotri* osobito u onim brojevima koji donose predavanja s godišnjega Teološkog-pastoralnoga tjedana za svećenike. Organizatori tih tjedana, naime, kod izbora i kod obrade teme nadahnuća su tražili ponajprije u Koncilu budući da »tečaj je mislio i djelovao koncilski«⁴⁷. Razumljivo je onda da je Drugi vatikanski koncil na vrlo eksplicitan način prisutan u uvodnicima. Čini se da je upravo Drugi vatikanski koncil, odnosno koncilske teme, od svih tema, najprisutniji u uvodnicima. Može se reći da su stožerne koncilske smjernice poput zajedništva, obnove, dijaloga, ekumenizma, suradnje, suodgovornosti i demokratizacije, pronašle svoje mjesto u teološko-pastoralnome promišljanju *Bogoslovske smotre*.

Druga važna tema koja je pronašla svoje mjesto u uvodnicima *Bogoslovske smotre* jesu papinski dokumenti. Tijekom samoga Koncila, uvodnici prenose ili se nadahnjuju riječima pape Pavla VI. Tako se predstavljaju ili

⁴⁶ Programe stručnoga osposobljavanja i usavršavanja učitelja i nastavnika organiziraju i provode ustanove nadležne za stručno usavršavanje. Programe stručnoga osposobljavanja i usavršavanja mogu provoditi i visoka učilišta. Usp. MINISTARSTVO ZNANOSTI, OBRAZOVANJA I ŠPORTA RH, *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*, Zagreb, 2008., čl. 115 (3), (4).

⁴⁷ Adalbert REBIĆ, Teološko-pastoralni tjedni u službi permanentnog obrazovanja prezbitera, u: *Bogoslovna smotra*, 80 (2010.) 3, 807.

komentiraju enciklike *Ecclesiam suam*⁴⁸, *Mysterium fidei*⁴⁹, govori pape Pavla VI.⁵⁰ Uvodnici krajem 80-ih i početkom 90-ih, osobito uvodnici u Teološko-pastoralni tjedan, veliki važnost daju i enciklikama Ivana Pavla II. Spominje se tako: *Dominum et vivificantem*⁵¹; *Sollicitudo rei socialis*⁵², *Mulieris dignitatem*⁵³, *Centesimus annus*⁵⁴.

2.4. Osvojt na izazove društva i kulture

Drugi vatikanski koncil i vjernicima i crkvenom vodstvu preporuča promicanje dijaloga i suradnje za ostvarivanje zajedničkih ciljeva čovjeka i društva. Crkva ima nalog ispitivati i tumačiti znakove vremena »u svjetlu evanđelja tako da uzmogne odgovoriti na vječna ljudska pitanja o smislu sadašnjeg i budućeg života te o njihovom međusobnom odnosu, i to na način kako odgovara svakom pojedinom naraštaju. Stoga je potrebno spoznati i razumjeti svijet u kojem živimo, njegova očekivanja, težnje i često dramatičan značaj« (GS 4). Čitanje znakova vremena jednako se odnosi na društvene i unutarcrkvene prilike. U svome pastoralnome djelovanju Crkva »mora oslušivati i propitivati što to čovjek sadašnjega, ali i budućega naraštaja postavlja kao pitanje u odnosu na svoju sadašnju i buduću egzistenciju. U tome setu pitanja uključeni su osobni međuljudski odnosi, ali istodobno i bračni, obiteljski, društveni i politički odnosi, uključivo i odnosi unutar znanosti.«⁵⁵ Koncil vrlo jasno i izričito poziva crkvene ljude, a osobito teologe, na dijalog sa svijetom, s građanskim društvom (usp. GS 40), s ljudima dobre volje u socijalnim i javnim pitanjima⁵⁶, na dijalog i s ateistima, kada je riječ o izgradnji i ispravljanju svijeta (usp. GS

⁴⁸ Bonaventura DUDA, Dijalog Crkve i svijeta. Uz encikliku pape Pavla VI. »*Ecclesiam suam*«, u: *Bogoslovska smotra*, 35 (1965.) 1, 1-5.

⁴⁹ UREDNIŠTVO, Tajna vjere: uz encikliku Pavla VI. »*Mysterium fidei*«, u: *Bogoslovska smotra*, 36 (1966.) 1, 1-6.

⁵⁰ Vjernost Koncilu, u: *Bogoslovska smotra*, 37 (1967.) 3-4, 317-322; Teološka ravnoteža. Iz govora Pavla VI. od 25. IV. 1968., u: *Bogoslovska smotra*, 38 (1968.) 2, 137-138; UREDNIŠTVO, Ispovijed vjere, u: *Bogoslovska smotra*, 38 (1968.) 3-4, 293-301.

⁵¹ Celestin TOMIĆ, Dekanova uvodna riječ, u: *Bogoslovska smotra*, 59 (1989.) 1-2, 1-3

⁵² Josip ČURIĆ, Uvodne riječi Dekana, u: *Bogoslovska smotra*, 59 (1989.) 3-4, 241-243.

⁵³ Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, Uvodna riječ Dekana, u: *Bogoslovska smotra*, 60 (1990.) 3-4, 141-144.

⁵⁴ Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, Uvodna riječ Dekana, u: *Bogoslovska smotra*, 62 (1992.) 1-2, 1-2.

⁵⁵ Josip BALOBAN, Pastoralna teologija u Hrvatskoj, u: Ivo DŽINIĆ – Ivica RAGUŽ (ur.), *Iščekivati i požurivati dolazak dana Božjega. Zbornik radova u čast prof. dr. sc. Peri Aračiću prigodom 65. obljetnice života*, Đakovo, 2009., 27.

⁵⁶ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Apostolicam actuositatem. Dekret o apostolatu laika* (18. XI. 1965.), br. 14, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008.

40) i s nekršćanskim religijama i kulturama⁵⁷, s onima koji drukčije osjećaju u političkim, socijalnim i religioznim pitanjima (usp. GS 28).

U prvim desetljećima izlaženja *Bogoslovske smotre* često se u uvodnicima ističu opasnosti suvremenoga društva i ulozi *Bogoslovske smotre* nasuprot tim izazovima. Zadaci i misija *Bogoslovske smotre* dovode se u usku povezanost sa izazovima/zabludama društva. *Bogoslovska smotra* ima zadatak, kako je već ranije istaknuto, pridonositi širenju kršćanskih ideja.

Iako je Drugi vatikanski koncil pozvao na dijalog i suradnju, u prvim postkoncilskim desetljećima nije bilo moguće ostvarivati taj dijalog i suradnju. Budući da je tada važeće načelo odvojenosti Crkve i države isključivalo Crkvu iz javnoga života, život Crkve sveden je na slavljenje liturgije i sakramenata što je dovelo do zanemarivanja drugih bitnih zadaća kršćanina. Teme koje se odnose na kulturu i društvo uglavnom su zanemarene. U životu kršćanina zanemarena je društveno-politička dimenzija. Uočljiva je bila jasna opozicija prema svemu onome što se odnosilo na društvo i politiku. Sama je Crkva u svome pastoralnom djelovanju nastojala najviše promicati i ostvarivati eklezijalnu dimenziju vjere, i to na privatnoj, obiteljskoj i župnoj razini. U to se vrijeme, između ostaloga, teologija u Hrvatskoj nije odviše posvećivala sociološkim istraživanjima te teološkim, sociološkim i psihološkim tumačenjima dobivenih rezultata⁵⁸, s ciljem boljega razumijevanja konkretnoga čovjeka, svijeta, društva i ostvarivanja dijaloga vjere i kulture.

Jedno snažnije okretanje prema van primjećuje se tek sredinom osamdesetih godina prošloga stoljeća. 25. Teološko-pastoralni tjedan, održan 1985. godine, posvećen je temi *kršćanstvo i kultura*, pa stoga i cijela *Bogoslovska smotra* kao i pripadajući uvodnik govore o prevažnoj koncilskoj i postkoncilskoj temi suodnosa kršćanstva i kulture.⁵⁹ Sljedeće godine Teološko-pastoralni tjedan, pa onda i cijela *Bogoslovska smotra*, posvećen je temi *navještaja vjere mladima*, temi koja analizira konkretnu kulturu, konkretnoga čovjeka i društvo. Pokazuje osjetljivost za probleme mladih, kako ih okupiti na vjeronauk, osobito kako doći do izgubljenih.⁶⁰ Naredne godine Teološko-pastoralni tjedan posvećen je temi *suodgovornosti laika*. Izbor i ove teme je koncilski.⁶¹ Vrjednovanje uloge

⁵⁷ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Ad gentes. Dekret o misijskoj djelatnosti Crkve* (7. XII. 1965.), br. 34, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008.; DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Nostra aetate. Deklaracija o odnosu Crkve prema nekršćanskim religijama* (28. X. 1965.) br. 4, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008.

⁵⁸ Josip BALOBAN, *Pastoralna teologija u Hrvatskoj*, 29.

⁵⁹ *Bogoslovska smotra*, 55 (1985.) 3-4.

⁶⁰ *Bogoslovska smotra*, 56 (1986.) 3-4.

⁶¹ *Bogoslovska smotra*, 57 (1987.) 3-4.

laika u Crkvi, naime, nesumnjivo je jedna od najupadnijih i najzahtjevnijih poruka Koncila. I sljedećih godina u *Bogoslovske smotre* pa tako i u pripadajućim uvodnicima obrađuju se teme koje se odnose na konkretna pitanja i probleme u društvu kao što su: dostojanstvo žene⁶², prognanici i izbjeglice⁶³, uloga Crkve u novim društvenim okolnostima⁶⁴, kršćanin u društvu⁶⁵, kršćanski odgoj mladeži u hrvatskom društvu⁶⁶.

3. Perspektiva: kako dalje?

Vratimo se pitanju identiteta *Bogoslovske smotre*. Rečeno je da se ostvarivanje identiteta *Bogoslovske smotre*, kao trajnoga i otvorenoga procesa, sastoji u integraciji njezina subjektivnoga, optativnoga i atributivnoga identiteta. Drugim riječima, potrebno je da *Bogoslovska smotra*, kritički iščitavajući svoje početke i svoju stoljetnu povijest s jedne strane te izazove i mogućnosti sadašnjosti i budućnosti s druge strane, uvijek iznova započinje kako bi bila što »aktualnija i svrsishodnija«, čuvajući i razvijajući pritom svoje posebnosti. Prateći i analizirajući *Bogoslovsku smotru* kroz proteklo stogodišnje razdoblje, možemo prepoznati dvostruku dušu toga časopisa: znanstveno-istraživačku i informativno-obrazovnu. Ta dvostrukost pred nas danas postavlja nekoliko pitanja.

1. Prvo pitanje koje nam se nameće je pitanje naslovnika. Tko su primarni naslovnici ovoga časopisa? Znanstvenici teoloških, filozofijskih i drugih disciplina, ili kler i laici potrebiti trajnoga obrazovanja? Evidentno je da programski ciljevi časopisa imaju pred sobom i jedne i druge. Pitanje je, međutim, koliko je konkretan sadržaj *Bogoslovske smotre* odgovarajući i jednima i drugima.

Broj pretplatnika *Bogoslovske smotre* danas je relativno nizak. Taj je problem prisutan gotovo tijekom cijeloga razdoblja izlaženja *Bogoslovske smotre*. Josip Pazman navodi kako je pokretanje *Bogoslovske smotre* naišlo na »oduševljeni odaziv hrvatskoga dušobrižnoga klera«⁶⁷. Smanjeno oduševljenje i zanimanje za razvitak hrvatske teološke kulture vidimo već u drugom razdoblju izlaženja *Bogoslovske smotre*, tj. nakon Prvoga svjetskog rata. Jedan od uzroka smanjenja interesa za teološku literaturu dr. Butorac objašnjava na sljedeći način: »Neke su se stručne rasprave činile pojedinim svećenicima pisane 'previ-

⁶² *Bogoslovska smotra*, 60 (1990.) 3-4.

⁶³ *Bogoslovska smotra*, 63 (1993.) 3-4.

⁶⁴ *Bogoslovska smotra*, 65 (1995.) 3-4.

⁶⁵ *Bogoslovska smotra*, 66 (1996.) 2-3.

⁶⁶ *Bogoslovska smotra*, 68 (1998.) 1-2.

⁶⁷ UREDNIŠTVO, Predgovor, u: *Bogoslovska smotra*, 1 (1910.) 1, 1.

soko', bez veze s našim praktičkim životom«, te dodaje: »Svećenici su u isto vrijeme bili zatrpani raznom i brojnom katoličkom štampom, pa kad već nisu mogli sve čitati i platiti, otklanjali su svoju stručnu, stalešku štampu, a prihvaćali ono jeftinije i zanimljivije.«⁶⁸ Slično tumačenje, barem u jednome svom dijelu, vrijedi i za današnje stanje. Jedan od razloga nedovoljne zainteresiranosti današnjeg klera i laika s obzirom na pretplatu i čitanje *Bogoslovske smotre* vjerojatno je uzrokovano mnoštvo drugih dostupnih teoloških časopisa i druge literature. Danas u Hrvatskoj postoji uistinu teološki časopisni pluralizam na što valja gledati kao na pozitivan »izazov i poziv na izvrsnost objavljenih tekstova i specifičnost pristupa temama kako bi ovaj časopis ostao prepoznatljiv i prihvaćen u znanstveni i stručnim krugovima«⁶⁹. Drugi mogući razlog postojećoj nezainteresiranosti je u prezahtjevnom stilu, ili u temama koje dio čitatelja smatra nedovoljno povezanim s konkretnim pastoralnim pitanjima.

Bogoslovska smotra ne može u izboru tema i načinu njihove obrade podilaziti čitalačkom trenutačnom ukusu kako bi postala masovni časopis. Ona po svome temeljnom profilu nije masovni časopis. »Za volju neke masovnosti ne dopuštati da se u časopisu objavljuju duboki radovi, to bi za BS bilo pogubno, jer je ona ipak jedini teološki časopis na hrvatskom jeziku koji je pozvan da pruži šansu također takvom dubljem promicanju teologije u našoj sredini. BS mora također neodložno u našoj sredini biti solidan instrument za permanentno obrazovanje na teološkom području.«⁷⁰ Ona je kao znanstveni časopis bez sumnje usmjerena na znanstvene radove s područja teoloških i teologiji srodnih znanosti. Znanstveni karakter *Bogoslovske smotre* nedvosmisleno se naglašava i u Statutu KBF.⁷¹ Bez jednoga znanstvenog časopisa u kojemu profesori mogu priopćavati javnosti svoje radove na svome jeziku, bilo bio uistinu nemoguće ostvarivati jednu od bitnih funkcija teološkog učilišta, tj. bilo bi nemoguće ostvarivati njegovu znanstveno-istraživačku funkciju.

Što se pak tiče njezine informativno-obrazovne naravi, potrebno je postaviti pitanje koliko objavljeni tekstovi, po sadržaju i po stilu pisanja, mogu odgovoriti na potrebe permanentnoga obrazovanja klera i laika angažiranih u pastoralu? Uska povezanost *Bogoslovske smotre* i potreba objavljivanja znanstvenih tekstova s ciljem napredovanja profesora čini možda *Bogoslovsku smotru* pomalo autističnom u odnosu na neka važnija crkvena i društveno-

⁶⁸ Iz povijesti Hrvatske bogoslovske akademije, 15-16; citirano po: Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, *Apel čitateljima »Bogoslovske smotre«*, 370.

⁶⁹ Željko TANJIĆ, *Uvodnik*, u: *Bogoslovska smotra*, 78 (2008.) 1, 3.

⁷⁰ Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, *Apel čitateljima »Bogoslovske smotre«*, 375-376.

⁷¹ *Statut Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Zagrebu*, Zagreb, 1976., čl. 3, 116; *Statut Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, Zagreb, 2008., čl. 9.

pastoralna pitanja kao i na potrebu promicanja permanentnoga obrazovanja klera i laika. Istina, na potrebu spomenutog obrazovanja već godinama nastoji pozitivno odgovoriti objavljujući radove s Teološko-pastoralnih tjedana. Koliko su pak ti radovi prikladni za naslovnike kojima su primarno namijenjeni i odgovaraju li na konkretne duhovne i pastoralne probleme s kojima se susreću pastoralni djelatnici i za čije rješavanje trebaju pomoć u okviru permanentnoga obrazovanja, drugo je pitanje u koje ovdje ne možemo detaljnije ulaziti.

U svakom slučaju, imajući u vidu dvostruku usmjerenost *Bogoslovske smotre*, valjalo bi razmisliti o mogućnosti uvođenja novih rubrika⁷² koje bi svaki broj činile privlačnim, zanimljivim i korisnim različitim profilima naslovnika *Bogoslovske smotre* (naprimjer: komentari i usmjerenja s obzirom na važnije crkvene dokumente, osvrti na aktualne crkveno-teološko-pastoralne probleme i sl.)

2. Drugo je pitanje usko povezano s prvim, a odnosi se na pitanje identiteta časopisa. Relativno maleni broj uvodnika kao i višebličnost postojećih može se tumačiti fleksibilnom uređivačkom politikom ili, možda, nedovoljnom jasnoćom s obzirom na profil toga časopisa. U uvodnike *Bogoslovske smotre*, naime, pripadaju: uvodnici u *Bogoslovsku smotru*, uvodnici u Teološko-pastoralne tjedne, uvodnici u istraživanja, simpozije i sl. Čini se da se uz očitu fleksibilnost uređivačke politike i neupitne vrijednosti koje proizlaze iz takva pristupa, u vođenju *Bogoslovske smotre* primjećuje i nedostatak jasnoće uređivačke politike s obzirom na identitet i ulogu *Bogoslovske smotre*.

U posljednjim godinama, naime, *Bogoslovska smotra* preuzima ulogu opslužiteljice različitih projekata, simpozija, istraživanja i sl. Tako, naprimjer, 1966. godine počinje redovito izdavati predavanja s Teološko-pastoralnih tjedana. Od 2007. godine izdaje predavanja s *Dies Theologicus*. Poslužila je kao zbornik radova znanstveno-popularnoga simpozija »Terezija Avilska – Lik – Djelo – Poruka«⁷³, zatim, nekoliko brojeva poslužilo je kao zbornici za radove s hrvatskih marioloških simpozija⁷⁴; također više brojeva poslužilo je za objavljivanje radova znanstveno-istraživačkih projekata, osobito socioreligijskih istraživanja⁷⁵; dva broja donose radove sa znanstvenih simpozija bibličara⁷⁶.

⁷² Mogućnost uvođenja novih rubrika spominje i aktualni urednik *Bogoslovske smotre* Željko Tanjić u svome prvome uvodniku. Usp. Željko TANJIĆ, Uvodnik, u: *Bogoslovska smotra*, 78 (2008.) 1, 3.

⁷³ *Bogoslovska smotra*, 53 (1983.) 1.

⁷⁴ *Bogoslovska smotra*, 53 (1983.) 2-3; 54 (1984.) 4; 63 (1993.) 1-2.

⁷⁵ *Bogoslovska smotra*, 68 (1998.) 4; 70 (2000.) 2; 74 (2004.) 2; 75 (2005.) 4; 79 (2009.) 1; 80 (2010.) 2.

⁷⁶ *Bogoslovska smotra*, 76 (2006.) 3; 80 (2010.) 1.

Svemu tome treba dodati i to da je *Bogoslovska smotra* jedan od temeljnih znanstvenih teoloških časopisa u kojemu teolozi mogu objavljivati svoje radove koji su im potrebni, među ostalim, i za akademsko napredovanje. Ponekad se stoga može dogoditi da se uređivačka politika ravna više prema eksternim, negoli kriterijima koji odgovaraju zadaćama toga časopisa. Ne dovodeći u pitanje opravdanost te otvorenosti *Bogoslovske smotre* prema projektima kojima je organizator ili suorganizator KBF i njegovi profesori, ili vrijednost i važnost tih brojeva *Bogoslovske smotre*, ta otvorenost ipak problematizira pitanje identiteta časopisa i njegovih primarnih zadaća.

3. Treće pitanje odnosi se na posebnost *Bogoslovske smotre* kao teološkoga časopisa među drugim znanstvenim časopisima.

U današnjemu svijetu kvantificiranja i ekonomizacije znanja, prevladavanju prirodnih znanosti, potrebno je intenzivnije raditi na promicanju općega, humanističkoga znanja koje »teži kontekstualizaciji svake informacije ili svake ideje«, dok »znanstvena i tehnička kultura, podijeljena po disciplinama, usitnjuje, razdvaja i odjeljuje znanja«⁷⁷. Tendencija da se sve pretvara u pozitivističku znanost, da se marginalizira važnost humanističkih znanosti, prisutna je na svim razinama promišljanja i djelovanja. Humanistička su znanja u ozračju znanstveno-tehničke i konzumističke kulture izložena raširenom i rastućem omalovažavanju; smatrane su nefunkcionalnima za svakodnevni život. Gotovo da se može govoriti o netrpeljivosti spram predmeta u kojima se mogu iskusiti i uvježbavati oblici mišljenja koji nemaju izravna odnosa s praksom: mrtvi jezici, filozofija, književnost, povijest, likovna umjetnost i glazba.⁷⁸

Opasan je pokušaj da se »parametri prirodnih znanosti koje su usmjerene na primjenu nametnu humanističkim znanostima«⁷⁹. A nametanje tih parametara najjednostavnije se događa evaluacijom koja usmjerava i kontrolira ponašanje i daje normativne smjernice, pri čemu se te smjernice ne moraju uopće obrazlagati. Vrijednuje se, naprimjer: publikacijska djelatnost, prednost imaju publikacije u međunarodnim časopisima, projekti, osobito koji imaju potporu Ministarstva, prisutnost na *Web of Science*, mogućnost zapošljavanja, boravak u inozemstvu, bodovi, omiljenost i priznanje među studentima i sl. Uglavnom, ne vrijednuje se stvar u sebi nego prema vanjskim kriterijima iznađenima u postupcima koji su u obrazovni sustav preuzeti iz poslovne ekonomije. Takvo

⁷⁷ Edgar MORIN, *Odgovori za budućnost. Sedam temeljnih spoznaja u odgoju za budućnost*, 47.

⁷⁸ Konrad Paul LIESSMANN, *Teorija neobrazovanosti*, 55.

⁷⁹ *Isto*, 83.

vrijednovanje i rangiranje škole i sveučilišta pretvara u »poduzeća koja bi valjalo mjeriti prema njihovim tržišno usmjerenim rezultatima«⁸⁰, tako da se »sveučilišta prisiljavaju da po uzoru na poduzeća prijeđu na sastavljanje bilanci znanja, kako bi svoju vrijednost u golim brojkama i šarenim dijagramima konačno mogla zbiti u prikladnu prezentaciju«⁸¹.

Što to znači za *Bogoslovsku smotru* i njezinu teološku misao? Teologija bi riskirala kada bi, pod utjecajem tih snažnih i sveprisutnih tendencija, i za nju počeli vrijediti samo oni »argumenti koji su znanstveno provjerljivi u skladu s prevladavajućom znanstvenom metodom«⁸². Umjesto posuđivanja i preslikavanja od drugih pozitivnih znanosti, »teologija treba nametnuti svoje uvjete i kriterije znanstvenosti«⁸³. Bilo bi pogubno odreći se svoje posebnosti, vrijednosti teološkog doprinosa suvremenoj Crkvi, znanosti, sveučilištu, društvu u kojemu živimo. Bilo bi neodgovorno zatvoriti se u uske okvire unutar-teološkoga dijaloga, zanemarujući mogući vlastiti doprinos sveučilišnoj zajednici i znanosti. Iako suvremeno društvo možda ne vidi izravnu korist od teologije (u ekonomskom smislu), ona je neophodna za razinu humanosti društva.

Teologija ima težak zadatak i obvezu da unese među druge znanosti, i općenito u suvremenu kulturu, svijest transcendencije i svijest odgovornosti za čovjeka u svim njegovim dimenzijama. Teologija se, zajedno s drugim znanostima, treba baviti i čovjekom, njegovim svijetom, njegovim današnjim problemima, onima materijalne i onima duhovne naravi: ekologija, politika, radna mjesta, socijalna pravda, unutarnje zadovoljstvo, mir, spasenje itd.⁸⁴ Bilo bi međutim pogubno kada bi se teologija i teolozi, u svojim promišljanjima i djelovanjima pretvorili isključivo u psihologe, pedagoge, sociologe, socijalne radnike, politički angažirane djelatnike, zaboravljajući pritom da su kao teolozi prvotno pozvani čovjeku zboriti o živome Bogu, obrazlažući i svjedočeći nadu koju kršćani imaju. Upravo danas kada svijet treba riječ smisla i nade, mi kršćani upadamo u stanovitu nijemost, ili više ili manje nezgrapno oponašamo tuđe jezike, govore i teme. U toj zadaći promicanja govora o Bogu te promicanja dijaloga među znanostima teološki časopisi, pa onda i *Bogoslovska smotra*, imaju nezamjenjivu zadaću.

---

⁸⁰ *Isto*, 69.

⁸¹ *Isto*, 131-132.

⁸² Usp. Tonči MATULIĆ, *Metamorfoze kulture. Teološko prepoznavanje znakova vremena u ozračju znanstveno-tehničke civilizacije*, Zagreb, 2009.,19.

⁸³ *Isto*.

⁸⁴ Usp. Adalbert REBIĆ, *Perspektive hrvatske teološke misli*, u: *Bogoslovska smotra*, 70 (2001.) 3-4, 714.

Zaključak

U *Bogoslovskoj smotri* postoje različiti tipovi uvodnika a razlikuju se po stilu, opsegu i namjeri. U uvodnicima prvih brojeva naznačuje se identitet časopisa. Od samoga početka ističe se stručno-znanstveni i informativno-obrazovni karakter časopisa. Na tim dvjema odrednicama *Bogoslovska smotra* se nadahnjuje i danas.

Uvodnici nisu redovito objavljeni u *Bogoslovskoj smotri*. S redovitim objavljivanjem počelo se tek od 2008. godine. Unatoč tomu, u uvodnicima možemo iščitavati duh vremena, unutrašnje probleme i poteškoće kao i poteškoće te probleme koji dolaze iz širega crkvenoga i društveno-političkoga i kulturnoga okruženja. Osobito neki uvodnici zaslužuje veliku pozornost zbog važnosti tema koje dotiču. Neke od tih tema iznimno su aktualne i u današnjemu društveno-kulturnome, crkvenome i znanstvenome ambijentu. Tako, naprimjer, govor o permanentnom obrazovanju, o kojemu se danas mnogo govori u sklopu promišljanja o kompetencijama, cjeloživotnome obrazovanju i stvaranju društva znanja, prisutan je u *Bogoslovskoj smotri* od samih početaka njezina izlaženja. Nadalje, promišljanje o obrazovanju na Katoličkome bogoslovnom fakultetu aktualno je i za sadašnje stanje na Fakultetu kada se razmatra mogućnost i potreba redefiniranja studijskih programa, njihov jasniji profil te potreba korištenja novih metoda poučavanja i učenja.

Pozorna analiza uvodnika navodi na izdvajanje osobito triju zadataka pred kojima se nalazi uređivačka politika *Bogoslovske smotre*. Prvi zadatak odnosi se na pojašnjenje pitanja s obzirom na identifikaciju naslovnika časopisa. Cjelokupna povijest časopisa pokazuje kako je on usmjeren s jedne strane znanstvenicima teoloških, filozofijskih i drugih disciplina, a s druge strane kleru i laicima potrebitima trajnoga obrazovanja. Imajući u vidu tu dvostruku, tj. znanstveno-istraživačku i informativno-obrazovnu usmjerenost *Bogoslovske smotre*, kao i potrebu da se ne iznevjere ni jedni ni drugi, valjalo bi ozbiljno razmisliti o uvođenju novih rubrika kojima bi se primjerenije odgovorilo na potrebe različitih profila naslovnika. Drugi zadatak odnosi se na potrebu jasnijeg definiranja identiteta časopisa. Dosadašnje, naime, iskustvo ukazuje na nedostatak jasnoće uređivačke politike s obzirom na identitet i ulogu *Bogoslovske smotre* koja se ponekad ravna više prema eksternim negoli kriterijima koji odgovaraju zadaćama samoga časopisa. To se osobito očituje u otvorenosti časopisa objavljivanju radova s različitih projekata, simpozija i istraživanja te radova teologa u cilju njihova akademskoga napredovanja. Treće se pitanje odnosi na posebnost *Bogoslovske smotre* kao teološkoga časopisa. Potrebno je

da teologija pa onda i *Bogoslovska smotra* kao teološki časopis razvijaju vlastite posebnosti, izbjegavajući opasnost posuđivanja i preslikavanja tuđih tema i jezika kao i kriterija znanstvenosti. Bilo bi uistinu pogubno odreći se svoje posebnosti, vrijednosti teološkoga doprinosa suvremenoj Crkvi, znanosti, sveučilištu i društvu u kojemu živimo.

Summary

THEOLOGICAL-PASTORAL THOUGHTS IN INTRODUCTIONS OF THE BOGOSLOVSKA SMOTRA

Ružica RAZUM

Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb
Vlaška 38, p.p. 432, HR – 10 001 Zagreb
ruzica.razum@zg.t-com.hr

This article analyses introductions in the Bogoslovska smotra over the past 100 years. Through the analysis of these introductions we comprehend the identity and duties of this periodical as well as the problems the editorial was faced with over the past one hundred years. The article is divided into three sections.

The first section brings some basic information about the number of introductions written, their dynamics and fundamental program objectives as well as the very identity of the Bogoslovska smotra. The analysis clearly shows that there are different types of introductions in style, scope and intention. The introductions of the earliest issues are particularly valuable in order to understand the periodical's identity which clearly identifies the idea of the founders of the periodical considering their profiles.

The second section continues to consider the contents contained in the introductions. Because of the large number of introductions, the article deals with just some topics that stand out because of their repetitiveness or because they are particularly current at the moment. Special focus is placed on the following topics: theological education of priests, education at the Catholic Faculty of Theology, the Second Vatican Council and pontifical documents and contemporary society and culture. Topics relating to education, particularly permanent education which is ever so current today with regard to the option of competency and life-long learning, have been present in introductions from the very first issues of the periodical.

In the third section concerning introductions, the article focuses on some tasks facing the Bogoslovska smotra. Emphasis is placed on three questions. The first

relates to the front headline. What are the primary headlines of this periodical and to what extent do the contents of the periodical concur to the needs of the various headlines? Keeping in mind the dual, i.e. scientific-research and informative-educational directions of the Bogoslovska smotra, the author suggests the introduction of a new column that would better concur with the needs of various profiles in the headline. The second question is narrowly related to the first and relates to the identity of the periodical. In that line of thinking, the author points out the lack of clarity in editorial policies concerning the identity and role of the Bogoslovska smotra which sometimes adheres to external guidelines rather than criteria determined by the duties of the periodical itself. The third question relates to the specificity of the Bogoslovska smotra as a theological periodical. In that context, the author highlights the question of the significance of developing its own specificity, avoiding the danger of borrowing or copying someone else's topics and language as a criteria of scientiality.

Key words: *introductions, Bogoslovska smotra, theological education, theology, education.*